

Telefonsamtalet som kom när hoppet hade lagt sig

Berättelse

En vanlig torsdag

Den 6 oktober 2011 började som vilken höstdag som helst i en lägenhet på Södermalm i Stockholm. Tomas Tranströmer, då 80 år gammal, hade ätit lunch tillsammans med sin fru Monica. I rummet spelades musik. För många är musik en behaglig bakgrund, men för Tranströmer var den långt mer än så. Tjugoett år tidigare, 1990, hade han drabbats av en stroke som lämnat honom delvis förlamad och nästan utan tal. För en man som ägnat hela sitt liv åt språket hade det kunnat bli ett tyst slut. Men orden hade inte lämnat honom – de hade bara fått andra vägar ut, bland annat genom musiken och genom dikter som han fortsatte att forma, om än långsamt.

Den långa väntan

Tranströmer var vid det här laget en av världens mest lästa poeter. Hans förtätade, glasklara dikter var översatta till över sextio språk, vilket är ovanligt för någon som skriver på ett litet språk som svenska. Varje höst, när Svenska Akademien skulle utse mottagaren av Nobelpriset i litteratur, dök hans namn upp bland de mest nämnda kandidaterna. Det hade pågått i årtal. Gång på gång hade förhoppningar väckts, och gång på gång hade priset gått till någon annan.

Med tiden lär man sig att inte hoppas för mycket. Den traditionen kände paret väl: samtalet från Akademien brukar komma en stund före tillkännagivandet, oftast vid halv ett-tiden. När klockan denna torsdag passerade tolv och telefonen förblev tyst, drog de den rimliga slutsatsen att det inte skulle bli något pris i år heller. "Vad skönt", kunde man nästan tänka, "då hände det ingenting i år heller." Lugnet kunde lägga sig.

Fyra minuter i ett

Men strax före klockan ett ringde det. I luren fanns Peter Englund, Svenska Akademiens ständige sekreterare – mannen som om en kort stund skulle stiga fram inför världens journalister och berätta vem som fått priset. Han ringde ovanligt sent, bara omkring fyra minuter innan. Budskapet var lika enkelt som omvälvande: Nobelpriset i litteratur 2011 tilldelades Tomas Tranströmer.

Englund beskrev senare ögonblicket. Han trodde att poeten blev både förvånad och överrumplad. Tranströmer hade förmodligen utgått från den vanliga mallen – att samtalet kommer tidigare på dagen, och kommer det inte då har, som Englund uttryckte det, "tåget gått". Just därför blev det sena samtalet en sådan överraskning. Beskedet kom precis när förväntan hade slocknat.

Ett pris för orden

Kort därpå tillkännagavs nyheten officiellt. Motiveringen lyder att Tranströmer "i förtätade, genomlysta bilder ger oss ny tillgång till det verkliga". Bakom de formella orden döljer sig något enkelt och vackert: hans korta, hårt arbetade dikter får oss att se vardagen och naturen på ett nytt sätt, som om en hinna lyfts bort och världen plötsligt framträder klarare. Det fanns något gripande i

att just denne man fick priset. Sjukdomen hade nästan tagit hans röst, men inte hans språk. Han belönades för precis det som han trots allt hade fått behålla.

Monicas ord

Utanför lägenheten dröjde det inte länge förrän journalister och fotografer samlades. Eftersom Tomas själv bara kunde tala mycket lite blev det Monica som mötte dem och förmedlade parets reaktion. Hon sammanfattade allt med en mening som blivit den som många minns: "Han trodde inte att han skulle få uppleva det här." I de få orden ryms hela berättelsen – de många årens väntan, åldern, sjukdomen, och en stillsam, nästan otrolig glädje över att erkännandet ändå kom till slut.

Det är värt att stanna upp vid den bilden. Ingen stor scen, ingen mängd ord, ingen lång intervju från huvudpersonen själv. Bara en åttioåring i sin lägenhet, musiken i bakgrunden, ett oväntat telefonsamtal och en fru som talade för honom. Mannen som lärt världen att se det stora i det lilla fick sitt största erkännande just i ett sådant litet, vardagligt ögonblick.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
en stroke	en allvarlig sjukdom i hjärnan, ofta med förlamning som följd
delvis förlamad	när en del av kroppen inte längre kan röra sig
ägna sig åt	lägga sin tid och kraft på något
forma	skapa och bearbeta något, ge det en bestämd form
förtätad	sammanpressad, full av mening på liten plats
en kandidat	en person som kan komma att väljas
en förhoppning	något man hoppas ska hända
ett tillkännagivande	när något berättas officiellt
ständig sekreterare	den ledande personen i Svenska Akademien
omvälvande	som förändrar allt, mycket stort
överrumplad	helt överraskad, oförberedd
en mall	ett vant mönster som man brukar följa
en motivering	ett skäl, en förklaring till ett beslut
en hinna	ett tunt, genomskinligt lager
gripande	som rör en djupt och väcker känslor
förmedla	föra vidare, berätta för andra

Läsförståelsefrågor

- Varför var musiken särskilt viktig för Tranströmer denna dag?
 - Han var själv en känd musiker
 - Efter stroke 1990 hade musiken blivit ett sätt att uttrycka sig när talet sviktade
 - Han lyssnade alltid på musik före varje prisutdelning
- Varför hade paret slutat hoppas på priset just denna torsdag?
 - Klockan hade passerat tolv utan att telefonen ringt, och samtalet brukar komma tidigare
 - De hade hört att en annan författare skulle vinna
 - De hade glömt bort att det var dags för priset
- Vad var ovanligt med Peter Englunds telefonsamtal?
 - Han ringde fel nummer först
 - Han ringde ovanligt sent, bara cirka fyra minuter före tillkännagivandet
 - Han ringde dagen innan
- Vad menas i texten med att sjukdomen "hade nästan tagit hans röst, men inte hans språk"?
 - Att han kunde tala men inte skriva
 - Att han knappt kunde tala, men fortfarande kunde dikta och tänka i ord
 - Att han lärde sig ett nytt språk efter stroke
- Varför var det Monica som mötte journalisterna utanför lägenheten?
 - Tomas ville inte träffa pressen
 - Tomas kunde bara tala mycket lite efter sin stroke
 - Tomas hade redan rest till Akademien
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Tranströmer hade nämnts som möjlig Nobelpristagare i flera år innan han fick priset.
 - Englund trodde att Tranströmer blev förvånad av beskedet.
 - Tranströmer höll själv ett långt tacktal samma dag.
 - Tranströmer fick priset av Svenska Akademien.
- Förklara med egna ord vad motiveringen "ny tillgång till det verkliga" kan betyda.
- Texten säger att beskedet "kom precis när förväntan hade slocknat". Varför gjorde det kanske ögonblicket ännu starkare?
- Monicas mening "Han trodde inte att han skulle få uppleva det här" beskrivs som att den rymmer hela berättelsen. Vad är det allt som ryms i den meningen, enligt texten?
- Den här texten zoomar in ett enda ögonblick i stället för att beskriva hela livet. Vad kan man förstå om en människa genom att titta noga på ett sådant ögonblick?

11. Sista stycket betonar att det var ett litet, vardagligt ögonblick. Varför tror du att texten lyfter fram just det, med tanke på vad Tranströmers dikter handlade om?

Diskussionsfrågor

- Tranströmer fick vänta i många år innan erkännandet kom. Hur påverkar det en människa att längta länge efter något – och vad händer när man till slut slutar hoppas?
- Texten menar att man kan förstå mycket om en person genom att titta noga på ett enda ögonblick. Håller du med? Tänk på en person du känner väl.
- Musiken blev ett språk för Tranströmer när orden inte räckte. Vilka olika sätt att uttrycka sig på är viktiga för dig, utöver tal?
- **Skriv (sammanhängande text):** Beskriv ett ögonblick då du eller någon du känner fick ett efterlängtat besked. Var var ni, vad gjorde ni, och hur kändes det? Försök, precis som texten, måla upp den lilla vardagliga scenen runt det stora ögonblicket. Skriv minst en halv sida.